

Олена Попельницька

АНТОН КАЗИМИРОВИЧ ЛЕВКОВИЧ – ПЕРШИЙ ДИРЕКТОР ЦЕНТРАЛЬНОГО ІСТОРИЧНОГО МУЗЕЮ У КИЄВІ: 1935–1937 РР.

У НМІУ зберігається рідкісний взірєць японської холодної зброї – однолезовий вакідзасі, досконалий за технічним та художнім виконанням. Як означений меч потрапив до музею, повідомляє запис у книзі вступу експонатів, датований 11 липня 1935 р.: *«Кинджал японський середини XVIII ст., катана. Рукоять зі шкіри акули, піхви вкрито чорним лаком. На зворотній стороні піхов вставлено ніжик. На лезі, на правій стороні, глибокої чеканки посталі зображено дракона, що обвився навколо меча. З лівої сторони у техніці глибокого рельєфу зображення воїна надзвичайної чеканки. Чашка гарди, наконечник та інші деталі темного оксидування, прикрашені сріблом – фігурки пташок. Катана виконана при імператорському дворі Мікадо. Дуже рідкісний зразок. Довжина леза 46,5 см, ширина 3 см, руків'я 15,5 см. Дар Антона Казимировича Левковича»* [16, 48].

Як з'ясувалось, згаданий А. Левкович був не лише фондоутворювачем НМІУ, а й першим директором Центрального історичного музею (ЦІМ), колекції якого після реорганізації ввійшли до зібрання НМІУ. ЦІМ був створений у Києві згідно наказу Наркома освіти УРСР В. Затонського від 31 травня 1935 р. та постанови РНК УРСР від 11 вересня 1935 р.; 15 липня 1936 р. новостворений музейний заклад мусив почати приймати відвідувачів [4]. Основою ЦІМ стали колекції Всеукраїнського історичного музею ім. Т. Шевченка (ВІМ), утвореного з реорганізованого Київського художньо-промислового і наукового музею, що почав свою діяльність у 1899 р. на сучасній вул. М. Грушевського, 6¹ (у 1930-х рр. – вул. Кірова, 29). ЦІМ повинен був об'єднати музейні предмети історичного профілю, поділені між Всеукраїнським музейним містечком (розташованим на території колишньої Києво-Печерської лаври) та ВІМ. У звільненому (після переїзду звідти ВІМ) будинку на вул. Грушевського, 6 передбачалось створення Українського музею народного мистецтва, до якого повинні були ввійти і експонати колишнього ВІМ, що становили як історичну, так і мистецьку вартість.

Ймовірно, у другій пол. 1935 – на поч. 1936 р. А. Левковича було призначено директором ЦІМ. На цій посаді він перебував щонайбільше до лютого 1937 р., коли обов'язки директора ЦІМ почав виконувати В. Грінченко [21, 114–118; 6]. Після звільнення А. Левкович продовжував працювати у цьому музеї.

У липні 1935 – січні 1936 р. А. Левкович передав до ЦІМ 17 одиниць антикварної зброї. 11 липня до музею надійшли означений вакідзасі та шашка роботи «...відомого тифліського майстра Заар Халіля (1771–1832)» (цитата з музейної книги вступу експонатів. – прим. авт.). 25 липня був переданий сталевий німецький півдоспіх XVII ст., 11 жовтня – кинджал персько-кавказького типу, мисливський ніж роботи майстра-кустаря з Іжевська, п'ять російських багнетів XIX ст. та польський патронташ лядунка поч. XIX ст. У жовтні до музею надійшла офіцерська шашка часів російсько-японської війни та європейський сталевий шолом XVII ст.; у листопаді – ствол англійського пістолета XVIII ст., офіцерський кортик та індо-перський щит кінця XVII ст., виявлений у м. Кам'янці-Подільському під час земляних робіт. 8 січня 1936 р. А. Левкович передав до музею шолом капеліну XVII ст.² [16].

Певно, що А. Левкович усвідомлював історичну та наукову вартість переданих ним речей, оскільки розумівся на антикварній зброї. Про його фахову обізнаність, зокрема, свідчить написана ним у квітні – серпні 1935 р. книга «Арбалет. Его возникновение, развитие и применение (Историческое исследование)». При створенні цієї 56-сторінкової монографії автор залучив інформацію про арбалети XVI–XVIII ст. з зібрання ВІМ, передані до новостворених ЦІМ та Українського музею народного мистецтва (далі – УМНМ). У передмові автор зазна-

1 Зараз у цій будівлі перебуває НХМУ

2 У протоколі 1938 р. обшуку київської квартири А. Левковича згадуються 14-ть одиниць вилученої холодної та вогнепальної зброї [13, 5]

чав, що «...рост интереса широких масс к истории материальной культуры вызывают ... потребность в подготовке квалифицированных научно-исследовательских кадров для работы в музеях, которые ...могли бы ...показать и объяснить ...значение и сущность памятников исторического прошлого и указать их место в истории веков и народов. Среди памятников материальной культуры немалое место занимает старинное оружие, из которого наиболее интересным, на наш взгляд, является арбалет. В нашей литературе нет отдельных исчерпывающих трудов об арбалете. Задавшись целью восполнить этот пробел, мы сделали попытку свести в одно целое материалы, добытые путем изучения как самих экспонатов, так и русской и иностранной литературы» [18, 5, 44, 50].

НКВД УССР

Ф. № 207/СО
Лист № _____
к делу № _____

АНКЕТА АРЕСТОВАННОГО

Фамилия Левкович
Имя и отчество Антон Казимирович
Дата рождения: число — " — " месяц — " год 1891
Место рождения М.п. Вузьдобишча, записаной 248, Гурбанского с/сзд. - Польши
Местожительство (адрес) _____
Профессия и специальность Офицерский состав милиции
Место службы и должность или род занятий Служба
(указать без сокращений, название предприятия или учреждения и характер производства)
Паспорт Н 9К № 530543
(когда и каким органом выдан, номер и категория, где прописан)
Социальное происхождение сын помещика дворянин
(род занятий родителей и их имущественное положение)
Социальное положение _____
(род занятий и имущественное положение арестованного)
а) до революции сын помещика дворянина
б) после революции служащий
Образование (общее и специальное) не законченное высшее

Рис. 1. Аркуш з кримінальної справи А. Левковича, ГДА СБУ у м. Києві

Доля А. Левковича склалась трагічно: 26 травня 1938 р., за часів Великого терору у СРСР, він був заарештований. З матеріалів його слідчої справи, початої 25 травня 1938 р., відомо, що за національністю А. Левкович був поляком, колишнім членом ВКП(б) (виключеним з лав партії в зв'язку з арештом), звільненим у запас пенсіонером НКВС, мав незакінчену вищу освіту, був вдівцем, виховував 16-річну доньку Маргариту Приходько (Левкович), мешкав у Києві на вул. Леонтовича, 6-А, кв. 9, та працював у Київському історичному музеї.

А. Левкович був звинувачений за статтями 54-1«а», 54-8, 54-9, 54-11, 54-13 КК УРСР: «зрада батьківщини військовослужбовцем», «підготовка терористичного та диверсійного акту», «контрреволюційна діяльність, активна діяльність або боротьба проти робітничого класу і революційного руху за часів царського ладу або контрреволюційних урядів» (рис. 1). Військова колегія Верховного суду СРСР засудила А. Левковича до розстрілу з конфіскацією особистого майна; вирок було виконано 2 жовтня 1938 р. у м. Києві [13; 29; 31]. Колишній директор та науковий працівник ЦІМ, певно, похований на «об'єкті спеціального призначення НКВС» – у Биківнянському лісі на північно-східній околиці Києва, де знаходиться найбільше в Україні місце масового захоронення жертв політичних репресій 1930-х рр.

А. Левкович походив з досить відомої польсько-білоруської поміщицько-дворянської родини. Прізвище «Левкович» (поль. Lewkowicz) зазначене у «Списку дворянських родів, внесених до «Родословної книги Дворянського Депутатського зібрання Гродненської губернії». Батько А. Левковича – Казимир Едуардович – був депутатом Гродненського губернського дворянського зібрання від Пружанського повіту, членом повітового тюремного відділення та представником від землевласників у землевпорядкувальній комісії [1, 82, 317, 324]. А. Левкович народився у 1891 р. у фільварку Букрабовщина (поль. folwark Bukrabowszczyzna) Байківської волості Пружанського повіту Гродненської губернії, розташованому у 7 верстах від поштової станції Линьово Московсько-Брестської залізниці. Назва фільварку походить від прізвища Букрабів – руських шляхтичів татарського походження герба Шеліга (поль. Szeliga), що з 1560-х рр. мали маєтності у Брестському повіті, зокрема, володіли маєтком Бакуни, у 1714 р. проданим К. Букрабою. Один з представників цієї родини – К. Букраба, з 1932 р. був пінським католицьким єпископом [7, 32; 8; 12, 28].

Рис. 2. Фрагмент польської карти 1931 р., на якій зазначені населені пункти, що перебували у власності родини Левкович.

Крім Букрабовщини, у власності К. Левковича перебував маєток Байки (поль. Bajki) з селами Араб'є (Arabie), Ткачі (Tkacze), Міколаєвичі (Mikolajewicze) та фільварок Бакуни (Bakuny) (рис. 2). Ними родина Левковичів володіла щонайменше з 1864 р., а, можливо – і до польського повстання 1863–1864 рр., що охопило Пружанський повіт. У 1878 р. до перелічених маєтностей додалися фільварки у Кожевщині та Скрибовщині, хутір Кострищина та урочища Дзірдзієво (поль. Dziurdziewo). На 1890 р. маєток К. Левковича складав 530 дес., з них 278 дес. – садибної та орної землі, 152 дес. – луків та пасовиськ, 59 дес. – лісових угідь, 40 дес. – землі, непридатної для обробітки. У фільварку вирощувалось товарне жито, пшениця, ячмінь, овес, гречка та картопля; був яблуневий сад та винокурня. Господарювання у маєтку велось прогресивними агрономічними методами: застосовувалась п'ятипільна сівозміна, на вільних від посівів полях саджали конюшину і люпин та пасли худобу – 20 робочих коней та 50 корів [35, tabela III–IV, 67, 72, 73, 78; 30, 203].

Рис. 3. Сучасний вигляд родинної каплиці Левковичів. Фото А. Дибовського, 2009 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: globus.tut.by

До 1795 р. Пружанський повіт перебував у складі Речі Посполитої, потім – Російської імперії. По завершенню у 1920 р. радянсько-польської війни означений повіт (поль. powiat Prużanski) до 1939 р. був у складі польського Поліського воєводства (поль. województwo Poleskie). На той час власницею Букрабовщизни (зазначеної на польській топографічній карті 1931 р.) була Ірена-Клара Левкович, у заміжжі Суліговська [33; 34; 36; 38]. На сьогодні від маєтку Букрабовщизна³ лишився зруйнований склеп родини Левковичів з надмогильною плитою Казимири Левкович (1879–1909) з написом польською мовою (рис. 3, 4) [3].

Рис. 4. Надгробок Казимири Левкович. Фото А. Дибовського, 2009 р. [Електронний ресурс]. Режим доступу: globus.tut.by

Отже, у А. Левковича були усі шанси «потрапити у поле зору» радянських силових структур: його родичі перебували на окупованій Польщею території, а сам він мав «вороже класове» походження. Фатальним (хоча ми цього не знаємо напевно) для А. Левковича міг стати конфлікт, що у 1935 р. розгорівся у Всеукраїнському музейному містечку [5]. У 1970-х рр. Н. Лінка

³ Місце розташування фільварку – між сучасними селами Бакуни, Байки та Миколайовичі Пружанського р-ну Брестської обл. Республіки Білорусь.

(Геппенер) згадувала, що означений конфлікт спровокувала завідувачка відділу пам'ятників Києво-Печерської лаври П. Николаєнко (Миколаєнко): «...Полина [П. Николаєнко. – Авт.] была не только членом партии, но и успела прославиться своей исключительной подозрительностью и бдительностью... Николаенко выступила с какими-то разоблачениями мнимых злодеяний Постышева, за что и была отмечена в речи Сталина... ее назначили директором Исторического музея⁴ ... К ней тотчас же пришвартовался ученый секретарь музея, некий Мельниченко... типичная фигура доносчика, использовавшего доверие партийной работницы, не способной по болезни и ограниченности самостоятельности разобратся в людях. Мельниченко... ее руками казнил всех, кто стоял на его пути. Типичный клеветник... впоследствии он был разоблачен, судим и репрессирован, но это не могло спасти тех, кого он успел погубить [11]».

Попередник А. Левковича – директор ВІМ А. Костюченко⁵ 5 листопада 1934 р. був звільнений з посади та заарештований. На допиті 25 листопада 1935 р. він згадував, що у 1933 р. П. Николаєнко звинуватила одного з працівників історичного музею у розкраданні музейних цінностей; того заарештувало ДПУ й засудило [4]. Не виключено, що П. Николаєнко та її поплічники зібрали «компрокат» і на А. Левковича.

Навчаючись у 1935 р. у аспірантурі Української асоціації марксистсько-ленінських наукових інститутів, П. Николаєнко поскаржилась на дружину П. Постышева – секретаря парткому УАМЛІНу Т. Постоловську, яка домоглась виключення П. Николаєнко з аспірантури та з партії. Ця історія стала відома Л. Кагановичу, що прибув до Києва. Повернувшись до Москви, той особисто проінформував Й. Сталіна про «гоніння» на П. Николаєнко. У своїй промові на партійному лютнево-березневому пленумі 1937 р. Й. Сталін згадав П. Николаєнко як «...маленьку людину, рядового члена партії, яка протягом року викривала троцькістських шкідників у Київській партійній організації». Після цього П. Николаєнко поновили у партії та призначили директором УМНМ. 5 березня 1937 р. пленум ЦК ВКП(б) розглянув питання про зловживання владою першого секретаря Київського обкому партії П. Постышева та «недостойну поведінку» Т. Постоловської, звинуваченої у цькуванні П. Николаєнко. Наприкінці лютого 1938 р. П. Постышев був засуджений, у 1939 р. – розстріляний [25]. Можливо, це лише збіг обставин, проте у травні 1938 р. було заарештовано і А. Левковича.

Фатальну роль при засудженні А. Левковича могла зіграти і його національність, оскільки після виходу 9 березня 1936 р. постанови Політбюро ЦК ВКП(б) «Про заходи проти проникнення до СРСР шпигунських, терористичних і диверсійних елементів» проти етнічних поляків почались репресії. 11 серпня 1937 р. НКВС СРСР видав наказ, у якому, зокрема, мовилось про «...розгромлення антирадянської роботи польської розвідки і диверсійно-повстанської Польської організації військової (ПОВ)». Наказ зобов'язував місцеві органи держбезпеки протягом 20 серпня – 20 листопада 1937 р. ліквідувати місцеві організації ПОВ. Арешту підлягали наступні категорії громадян: виявлені в процесі слідства активні члени ПОВ; військовополонені польської армії, які після радянсько-польської війни залишилися в СРСР; перебіжчики із Польщі, незалежно від часу їх переходу в СРСР; політемігранти та політобмінені з Польщі; колишні члени ППС та інших польських антирадянських політичних партій; найбільш активна частина «антирадянських націоналістичних елементів» польських національних районів. Найбільших втрат зазнало керівництво. Репресії поширились на поляків, що працювали на керівних посадах у ЦК компартії Польщі та польської секції Виконавчого комітету Комінтерну, радянських органах, Радянській армії та НКВС, мали заслуги у становленні і зміцненні радянської влади. Наприклад, генерального секретаря ЦК КП(б)У, заступника голови Ради наркомів СРСР, члена партії з 1907 р. С. Косіора засудили до розстрілу, звинувативши у тому, що він, як «емісар Пілсудського в Україні», у 1934 р. створив та очолив «контрреволюційний центр».

Масові репресії, обґрунтовані рішеннями Політбюро ЦК ВКП(б) про посилення боротьби з залишками «капіталістичних класів та ворогами народу», досягли піку у червні 1937 р. під час

4 Це могло відбутись у 1935 чи 1936 р.; спочатку П. Николаєнко стала директором УМНМ.

5 Під час перевірки партійних документів у 1935 р. А. Костюченка виключили з партії, 3 листопада 1935 р. заарештували і 16 березня 1936 р. засудили до трьох років таборів.

суду над офіцерами вищого командування Робітничо-селянської Червоної армії, звинуваченими у підготовці антирадянського військового заколоту.

У 1937–1938 рр. також відбулась «чистка» ВКП(б), з лав якої виключали за «неправильні політичні переконання», «непролетарське походження» та приналежність до «неросійських етносів». Майже усіх виключених з партії незабаром заарештовували, а їх справи передавались на розгляд «судових трійок», у 1937 р. створених за наказом НКВС. Арештовані поділялись на дві категорії. До 1-ї (за якою було засуджено А. Левковича) зараховували «найбільш ворожих осіб», що підлягали обов'язковому розстрілу. До 2-ї категорії належали «менш активні елементи», які засуджувались до перебування у таборах терміном до десяти років [14].

Репресії проти радянських поляків стали наслідком польсько-німецького зближення на антирадянському ґрунті, що у 1933–1934 рр. мало місце після приходу до влади у Німеччині націонал-соціалістів [26, 116–156]. Як «польських шпигунів» засудили 106 660 поляків, з них 84 471 було розстріляно. Лише у Київській області до грудня 1937 р. було «викрито» 87 повстансько-диверсійних та терористичних організацій та 365 «повстансько-диверсійних шкідницьких груп» [10]. На допиті у 1938 р. А. Левкович зізнався, що польські агенти ПОВ завербували його у 1925 р. [13, 21]

Усуненню А. Левковича з посади директора ЦІМ та його ув'язненню (крім дворянського походження, гонінь на етнічних поляків, інтриг з боку колег) міг сприяти і арешт його родички(?) Марії Остапівни Левкович⁶, яку 27 лютого 1937 р. було засуджено у Києві до розстрілу. Проте 14 червня смертний вирок замінили на десять років таборів⁷. Чи існував зв'язок між пом'якшенням вироку М. Левкович та початком переслідувань А. Левковича, невідомо.

Після повернення з таборів М. Левкович була реабілітована, отримувала персональну пенсію, опублікувала спогади як про перебування на засланні, так і про свою революційну молодість: *«Мне ...пришлось по поручению партии бать на подпольной работе в Киевской губернии, в составе сквирской уездной тройки. Живя под. видом учителей, мы печатали и распространяли листовки, ...снабжали партизан боеприпасами и оружием. Это было в период борьбы с Деникиным и Петрлюрой. Во время наступления белополяков мне пришлось работатать в составе черкасской подпольной тройки... мы привезли типографию, выпускали листовки»* [19, 262].

Докази того, що Антон Казимирович та Марія Остапівна Левковичі були одружені, не виявлені. Крім однакового прізвища, вони були майже однолітками (1891 та 1892 р. н.). Їх життєві шляхи могли перетнутись у Харкові, де М. Левкович була секретарем райкому, а А. Левкович працював у центральному апараті ДПУ України. У 1935–1936 рр. Марія та Антон Левковичі мешкали у Києві: вона – як працівник апарату ЦВК України, він – як директор ЦІМ. Певно, цей переїзд відбувся після перенесення у 1934 р. столиці з Харкова до Києва. Київський телефонний довідник 1935 р. серед абонентів згадує лише одну особу на прізвище Левкович, що

6 Народилась 18(30) серпня 1892 р. у польському м. Люблін, навчалась на Московських вищих жіночих педагогічних курсах, у 1918–1919 рр. – член колегії Народного комісаріату народної освіти УНР, у 1919 р. вступила до РКП(б), у 1919–1920 рр. – на підпільній роботі у Сквирському пов. Київської губ., Черкасах та Кременчузі; у 1920–1926 рр. завідувала Жіночими відділами Черкаського повітового та Київського губернського комітетів КП(б)У, відділом робітниць і селянок ЦК КП(б)У; була делегатом кількох з'їздів ВКП(б); з 1926 р. працювала в редакції харківської газети «Комуніст» інструктором ЦК КП(б)У; у 1930 р. очолювала Виконавчий комітет Шевченківської окружної Ради народних депутатів м. Черкаси; у 1931–1934 рр. – секретар Дзержинського райкому КП(б)У м. Харкова. Померла у 1986 р. [20]

7 Чи не став арешт М. Левкович причиною усунення А. Левковича з посади директора музею? Адже саме у червні 1937 р. обов'язки директора ЦІМ виконував не А. Левкович, а В. Грінченко.

8 Про долю М. Левкович після арешту розповіла черкаська журналістка Г. Шквар: *«...колишній редактор черкаської окружної газети, згодом секретар райкому в Харкові, [М. Левкович] не могла і не хотіла мовчати: вона їде в Москву, щоб розповісти Комісії партійного контролю про розгул незаконних репресій в Україні. На пероні вокзалу її заарештовують, із Луб'янки везуть у Лефортовську в'язницю, згодом переводять до Бутирки. Далі будуть довгих десять років таборів на Колимі. Лише у 53-му, після смерті Сталіна, вона вийде із в'язниці. Впродовж багатьох років вона буде підтримувати теплі стосунки з рідною газетою, регулярно надсилатиме журналістам ... листи і вітальні телеграми»* [32]

мешкала номері № 44 одного з кращих міських готелів – «Континенталь» [28, 59]. Нею була М. Левкович, яка на час укладання довідника (вересень 1935 р.), вже перебувала «у полі зору» ДПУ.

Рис. 5. Вакідзасі: фрагмент.

На початку 1935 р. Марія Остапівна брала участь у XIII-у Всеукраїнському з'їзді Рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів, а 23 січня на першій сесії ЦВК УСРР XIII-го скликання її обрали у Києві кандидатом ЦВК УСРР [23, № 7, ст. 33]. Після перевірки партійних документів, президія ЦВК УССР 4 серпня 1935 р. ухвалила у Києві постанову «Про Левкович М.»: за «... відсутність класової пильності й приховання свого соціального походження» ЦК КП(б)У виключив М. Левкович з партії. Її також звільнили з посади заступника секретаря ЦВК УСРР, вивели зі складу кандидатів у члени президії ЦВК СРСР та членів ЦВК УРСР [24, № 22, ст. 128]. Через місяць, 7 вересня 1935 р., ГУДБ НКВС СРСР звинуватило М. Левкович у зв'язках з ПОВ. Її арештували наприкінці лютого 1937 р. Майже через півтора року – наприкінці травня 1938 р. – був арештований А. Левкович.

Слід зазначити, що причиною звинуваченні А. Левковича за статтею КК УРСР «зрада батьківщини військовослужбовцем» стала його служба у органах НКВС. Про долю А. Левковича до 1924 р. (коли він вже служив у Харківській ЧК) відомостей обмаль. На допиті він вказав, що у 1913 р., будучи студентом, винаймав квартиру у Харкові [13, 159]. З анкети А. Левковича, складеної під час слідства у 1938 р., відомо, що він не завершив навчання у вищому учбовому закладі, очевидно, через мобілізацію до армії у роки Першої світової війни. Про непоганий рівень загальної освіти А. Левковича, зокрема, свідчить те, що під час написання книги про арбалети він користувався літературою іноземними мовами.

Коли і за яких обставин А. Левкович став чекістом, з'ясувати не вдалося. Можливо, під час революційних подій 1917–1918 рр. він вступив до лав Червоної армії⁹, а потім повернувся до Харкова, де проходили його студентські роки. У 1924 р. А. Левкович був начальником відділу по боротьбі з бандитизмом секретно-оперативного відділу Харківської губернської ЧК. Наказом № 100 Революційної військової ради республіки він був нагороджений Орденом Червоного Прапора № 12541. Це нагородження скасувала постанова Президії Верховної Ради СРСР у 1939 р. після арешту А. Левковича [27]. Точно невідомо, за що А. Левкович удостоївся

⁹ Певний Левкович після організації у 1918 р. в Бересті української адміністрації був місцевим поліцмейстером, потім вступив до загону С. Булах-Булаховича, після розформування якого перейшовши на сторону Червоної Армії [9; 17, 104.].

високої радянської нагороди, яку у 1924 р. (з нагоди створення СРСР) вручили багатьом особам, що відзначились у 1918–1924 рр. Можна припустити, що нагородження співробітників українського ДПУ¹⁰ були пов'язані з успішними операціями, проведеними у Харкові та Києві у 1920–1924 рр.: організацією мережі таємної агентури для боротьби з антирадянськими партіями; викриттям Всеукраїнського з'їзду меншовиків, діяльності білогвардійських «п'ятірок», архіву та підпільної друкарні Харківського комітету і Лівобережного та Правобережного бюро правих есерів тощо [15, 109, 131].

Рис. 6. Зображення буддійського божества Фудо-Мьо-о на клинку вахідзасі.

Рис. 7. Зображення дракона на клинку вахідзасі.

Припускаємо, що антикварний японський меч та інша зброя, передана А. Левковичем до ЦІМ, потрапила до нього під час роботи у «надзвичайці»: це були вилучені під час обшуків «речові докази» [15, 109, прим. 7]. Хоча не виключено, що А. Левкович, який цікавився зброєю, мав власну колекцію, до якої могли ввійти якісь раритети його родини (рис. 5).

10 Державне політичне управління УСРР створене 22 березня 1922 р. декретом Всеукраїнського ЦВК як відділ НКВС; існувало до реорганізації у 1934 р. Завданнями ДПУ були боротьба з бандитизмом, збройними повстаннями, шпигунством; виявлення контрреволюційних організацій; боротьба з контрабандою та незаконним переходом кордонів тощо. Попередницею ДПУ УСРР була Всеукраїнська надзвичайна комісія у справах боротьби з контрреволюцією, спекуляцією, саботажем і посадовими злочинами (ЧК), 3 грудня 1918 р. створена у м. Харкові [22].

При вивченні означеного *вакідзасі* з'ясувалось, що цей взірець холодної зброї є досить рідкісним. На клинку цього меча гравіровані зображення божества *Фудо Мьо-о* та дракона *Курікара-рю-о*, що вказують на зв'язок власника цієї зброї з однією зі шкіл японського езотеричного буддизму – *сінгон*, або з дзен-буддистською школою *риндзай*, серед адептів якої було чимало самураїв (рис. 6, 7). До Східної Європи означений меч міг потрапити у другій половині 1850-х рр., коли японський уряд відкрив свої порти для європейських (зокрема, російських) кораблів. *Вакідзасі* з НМІУ може бути і трофеєм російсько-японської війни 1904–1905 рр. чи бойових дій на Далекому Сході у 1918–1922 рр. Трофейні японські офіцерські мечі представлені у музейних зібраннях¹¹, а серед зброї, у 1935 р. переданої А. Левковичем до ЦІМ, згадується «офіцерська шашка часів російсько-японської війни».

Наостанок зазначимо, що у 1958 р. Військова колегія Верховного суду СРСР реабілітувала А. Левковича через відсутність доказів його вини [13, 83, 167–168].

Джерела та література

1. **Адрес-календарь и справочная книга Гродненской губернии на 1911 год.** Гродно, 1911.
2. **Анисимова М.** Армейские японские мечи «тип 19» в собрании ВИМАИВиВС // **Война и оружие. Новые исследования и материалы. Мат-лы Международной научно-практической конференции 12–14 мая 2010 г.** Санкт-Петербург, 2010.
3. Бакуны, часовня-усыпальница Брестская область, Пружанский район. Между дер. Оранчицы и Малеч. в 800 м к северо-западу от деревни, в лесу. Фото: Андрей Дыбовский, февраль 2009 г. [Електронний ресурс]. **Глобус Беларуси. Проект Андрея Дыбовского.** – Режим доступа: globus.tut.by (дата звернення 23.01.2016). – Назва з екрану.
4. **Білокінь С.** Тридцять роки [Електронний ресурс]. **Персональний сайт Сергія Білоконя – історика України.** – Режим доступа: www.s-bilokin.name (дата звернення 23.01.2016). – Назва з екрана
5. **Білокінь С.** Словник музейників України (1917–1943) [Електронні ресурси]. **Персональний сайт Сергія Білоконя – історика України.** – Режим доступа: www.s-bilokin.name (дата звернення 23.01.2016). – Назва з екрану.
6. **Білокінь С.** Центральний історичний музей // **Музей України. Збірка П. Потоцького.** Київ, 2006.
7. Букраба, Василь, хоружий берест. на 1596 // **Леонюк В.** **Словник Берестейщини.** Т. II. Львів, 2010.
8. **Букраба, Казимир** [Електронний ресурс]. cyclowiki.org (Циклопедія). – Режим доступа: cyclowiki.org/wiki/Казимир_Букраба (дата звернення 23.01.2016). – Назва з екрану.
9. **Булак-Балахович, Станислав Никодимович** [Електронний ресурс]. Википедія (рус.). – Режим доступа: http://ru.wikipedia.org/wiki/Булак-Балахович,_Станислав_Никодимович (дата звернення 23.01.2016). – Назва з екрану.
10. **Великий терор** [Електронний ресурс]. Вікіпедія (укр.). – Режим доступа: uk.wikipedia.org/wiki/Великий_терор (дата звернення 23.01.2016). – Назва з екрану.
11. Воспоминания Линки Н. «Всеукраинский музейный городок» [1970-е гг.] [Електронний ресурс]. **Архив Александра Н. Яковлева «Альманах Россия. XX век».** – Режим доступа: www.

¹¹ Наприклад, у Військово-історичному музеї артилерії, інженерних військ та військ зв'язу у Санкт-Петербурзі зберігаються мечі, захоплені радянськими військовими частинами під час війни на Далекому Сході. Більшість з них надійшла до музею у 1920-х рр., один меч у 1939 р. передано зі складів НКВС [2, 9]

alexanderyakovlev.org/almanah/inside/almanah-doc/1021762 (дата звернення 23.01.2016). – Назва з екрану.

12. Гаврилюк Є. Рускі шляхціц на подляській загородзе // **Над Бужом і Нарвою**. 2000, № 4 [Electronic resource]. Genealodzy.pl (Servis Polskiego Towarzystwa Genealogicznego). – URL: genealodzy.pl › ... › Posiadam listę, wykaz – Posiadam listę nauczycieli w Galicji (1868–1914). (Last updated: 23-Jan-2016). – Title from the screen.

13. Дело № 141180 по обвинению Левковича Антона Казимировича по ст. ст. 54-9, 54-1а, 54-8, 54-13 УК УССР // **ГДА СБУ**, ф. 6, спр. 47136 ФП.

14. Доклад комиссии ЦК КПСС президиуму ЦК КПСС по установлению причин массовых репрессий против членов и кандидатов в члены ЦК ВКП(б), избранных на XVII съезде партии. 09.02.1956 (документ № 7) [Электронный ресурс]. **Архив Александра Н. Яковлева «Альманах Россия. XX век»**. Реабилитация: первые годы. – Режим доступа: www.alexanderyakovlev.org/almanah/inside/almanah-doc/55752 (дата звернення 23.01.2016). – Назва з екрана.

15. **Золотарьов В.** Структура та кадровий склад органів держбезпеки Радянської України в 1920–1940 рр. Харківська губернська надзвичайна комісія восени 1921 р.: структура, діяльність, особовий склад // **Радянські органи державної безпеки в Україні (1918–1991 рр.): історія, структура, функції: Матеріали круглого столу, 19 грудня 2013 р., м. Київ**. Київ, 2014.

16. Інвентарна книга Всеукраїнського історичного музею ім. Т.Г. Шевченка. Т. 4 (1926–1936 рр., №№ 12696–14153). Рукописна копія // **НМІУ: науково-дослідний відділ обліку та зберігання музейних колекцій**.

17. Левкович, укр. військовик // **Леонюк В.** **Словник Берестейщини**. Т. II. Львів, 2010.

18. **Левкович А.** **Арбалет. Его возникновение, развитие и применение (Историческое исследование)**. Киев-Харьков, 1936.

19. **Левкович М.** **Отважные дочери украинского народа // Женщины в революции**. Москва, 1959.

20. Левкович Мария Остаповна [Электронный ресурс]. **Справочник по истории Коммунистической партии и Советского Союза 1898–1991 / Биографии**. – Режим доступа: http://www.knowby sight.info/1_UKRA/04660.asp (дата звернення 23.01.2016). – Назва з екрану.

21. **Нестуля О.** Грінченко Володимир Автономович (липень, 15, 1900 – квітень, 19, 1948) // **Реабілітовані історією. Полтавська область. Науково-документальна серія книг**. Кн. 5. Київ-Полтава, 2007.

22. **Органи державної безпеки в Українській СРС** [Електронний ресурс]. Вікіпедія (укр.). – Режим доступа: http://uk.wikipedia.org/wiki/Органи_державної_безпеки_в_Українській_РСР (дата звернення 23.01.2016). – Назва з екрана.

23. Постанова президії ЦВК УССР «Про обрання Президії Центрального Виконавчого Комітету УСРР» // **Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду України за 1935 рік**. Вип. 1–48. Без м/в, 1936.

24. Постанова президії ЦВК УССР «Про Левкович М.» // **Збірник законів та розпоряджень робітничо-селянського уряду України за 1935 рік**. Вип. 1–48. Без м/в, 1936.

25. Политбюро и «большая чистка» // **Хлевнюк О.** **Политбюро. Механизмы политической власти в 30-е годы**. Москва, 1996 [Электронный ресурс]. Ситуация в России. – Режим доступа: http://www.situation.ru/app/rs/lib/politburo/part5.htm (дата звернення 23.01.2016). – Назва з екрану.

26. **Рубльов О., Репринцев В.** Репресії проти поляків в Україні у 1930-ті рр. // **З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ**, № 1/2 (2/3). Київ, 1995.

27. **Сборник лиц, награжденных Орденом Красного Знамени (РСФСР) и Почетным революционным оружием. Москва, 1926** [Електронний ресурс]. – Режим доступа: www.kdkv.narod.ru/WW1/index.html (дата звернення 23.01.2016). – Назва з екрана

28. **Список абонентів київської міської телефонної сітки. За станом перереєстрації на 27. IX.1935 р.** Київ, 1935.

29. Список засуджених 26.05.1938 р. «Київ-центр 1 категорія» [Електронні ресурси]. СБУ. Данні про розстріляних / ГДА СБУ, ф. 6, АІДС № 2692, арх. № 47136. – Режим доступа: www.ssu.gov.ua/sbu/doccatalog/document?id=86726 (дата звернення 23.01.2016). – Назва з екрана

30. **Список землевладений в Гродненской губернии.** Гродна, 1890.

31. «Сталинские расстрельные списки». Украинская ССР. Киев-Центр. 25.09.1938 г. 1-я категория (Архив Президента РФ, Москва, оп. 24, д. 419, л. 182) [Електронні ресурси]. **Международное историко-просветительское, благотворительное и правозащитное общество «Мемориал» – Научно-информационный и просветительский центр «Мемориал».** – Режим доступа: stalin.memo.ru/regions/rp81_8.htm (дата звернення 23.01.2016). – Назва з екрана.

32. **Шквар Г.** 800 сторінок гіркої правди. Так можна загалом визначити зміст щойно виданого в Черкасах тому «Реабілітовані історією», восьмого числом». [Електронний ресурс] «**Черкаський край**». **Інформаційний портал. 28 лютого 2014 р.** – Режим доступа: <http://www.kray.ck.ua/suspilstvo/istorija/item/8295-800-storinok-girkoyi-pravdi-tak-mozhna-zagalom-viznachiti-zmist-schoyno-vidanogo-v-cherkasah-tomu-reabilitovani-istorieyu-vosmogo-chisлом> (дата звернення 23.01.2016). – Назва з екрана.

33. **Epsztein T., Górczyński S. Spis ziemian Rzeczpospolitej Polskiej w roku 1930. Województwo poleskie. Województwo wołyńskie.** Warszawa, 1996 (Indeks zawiera nazwiska 1100 właścicieli ziemskich – poleskie: Nazwisko Imię / Miejscowość (majątek): Lewkowicz – Bukrabowszczyzna)

34. Malecz P39 S 39 // **Mapa Taktyczna Polski 1:100 000, Wojskowy Instytut Geograficzny, Warszawa 1931** [Electronic resource]. **Mapy archiwalne Polski i Europy Środkowej (Mapster).** – URL: igrek.amzp.pl/mapindex.php (Last updated: 23-Jan-2016). – Title from the screen.

35. **Rozanow M. Powiat Pruzanski. Szkic historyczny.** Preprint. Lublin, 2011 [Electronic resource]. **Echa Polesia. Historia i wspolczesnosc Polakow na Polesiu.** – URL: polesie.org/.../Rozanow_Powiat_Pruzanski_ko... (Last updated: 23-Jan-2016). – Title from the screen.

36. Towarzystwo Gimnastyczne «Sokół» II Bydgoszcz-Fordon im. gen. Józefa Hallera w 2013 roku: Zmarła Zofia Suligowska (10.04.2013 r.) [Electronic resource]. **Centrum Informacji Naukowej Sokolstwa Polskiego przy TG «Sokół» II Bydgoszcz-Fordon.** – URL: sokol-cinsp.blogspot.com/2014/01/2013.html (Last updated: 23-Jan-2016). – Title from the screen.

37. Bajki vel Bukrabowszczyzna (nazwa majątku); Bajki / Malecz / Pruzana (gmina / powiat); Irena-Klara Suligowska (własciciel na 1939); identyfikator № 2602 (Nazwy majątków wraz z imionami i nazwiskami właścicieli z województw: Nowogródzkiego, Białostockiego, Poleskiego, Wileńskiego, Wołyńskiego, które odnaleźli pracownicy biura w archiwach Polski, Białorusi, Litwy i Ukrainy. W większości wypadków dokumenty kompletne (własność, obszar, charakterystyka, klasyfikacja lasu, klasyfikacja gleb, ocena finansowa, zabudowania mieszkalne i gospodarcze) stan na 1 września 1939 r.) // Poszukujemy spadkobierców niżej wymienionych majątków z Powiatu Pińskiego, Woj. Poleskiego, jednocześnie podajemy właścicieli majątków na dzień 01.01.1938 [Electronic resource]. **Centrum dokumentacji historyczno-prawnej obszaru Polski w granicach do 1939 r. i po II Wojnie Światowej / «Mienie zabużańskie, odzyskiwanie mienia: Jarosław Rokicki.pl».** – URL: www.jaroslawrokicki.pl/podstrona.htm (Last updated: 23-Jan-2016). – Title from the screen.

38. Wykaz z nazwami majątków oraz z imionami i nazwiskami ich właścicieli z województw: Nowogródzkiego, Białostockiego, Poleskiego, Wileńskiego, Wołyńskiego [Electronic resource]. **Biblioteka Kresowa Potyczek z Genealogią.** – URL: kresy.genealodzy.pl/programy/wykaz_z_kresow2.pdf (Last updated: 23-Jan-2016). – Title from the screen.